

Iets over een achttiende-eeuwse draaibas

Op de 18de april 1972 wist het Rijksmuseum op een Londense veiling een merkwaardig stukje scheepsgeschut te verwerven: een 18de-eeuwse *draaibas* (afb. 1).

Het betreft hier een in brons gegoten achterlaadkanon van een type dat behalve *draaibas* wel *steenstuk* of *kamerstuk* genoemd werd. Het bestaat uit een bronzen loop met een aangegoten *kulas* waarin een bronzen kamer kan worden geplaatst, die de vorm heeft van een bierpul. Daarom werd de kamer ook wel *snelleken* genoemd.

Onze draaibas werd in 1972 door duikers onder leiding van de Engelse scheepsarcheoloog Rex Cowan gevonden in de wrakstukken van de Oost-Indiëvaarder HOLLANDIA, die op 3 juli 1743 op Gunners Rock bij de Scilly-eilanden verging.

Door het verblijf van ruim twee eeuwen op de bodem van de zee zijn de ijzeren onderdelen van het kanon verdwenen. Dat waren:

1. *de mik*: een gaffel met een lange pen, die in een blok in de verschansing van het schip kon worden geplaatst. De beide armen van de gaffel eindigden in ogen die om de tappen van het kanon sloten. Op de mik kon het stuk snel in alle richtingen worden gedraaid.
2. *de staart*: een gesmede steel, die aan het omhooggebogen eind voorzien was van een knop. De staart was in de kulas van het kanon vastgeklonken.
3. *de bout*: een soort ijzeren wig, waarmee de kamer in de kulas van het kanon kon worden vastgezet.

Ons kanon heeft nu nog maar één kamer, vermoedelijk zijn het er oorspronkelijk meer geweest. Het voordeel van het kamerstuk was, dat men snel achtereen een aantal schoten kon lossen. Daartoe werd een aantal geladen kamers gereed gehouden, een projectiel werd in de loop geduwd, de met kruit en een prop geladen kamer werd in de kulas geplaatst en men kon vuren.

De aansluiting van de kamer aan de loop was onvolmaakt, waardoor een groot verlies aan gasdruk optrad, zodat het kamerstuk vooral een wapen voor de korte afstand was. Men gebruikte naast stenen en ijzeren kogels vooral projectielen die op korte afstand werkzaam waren zoals *dozen met schroot* en *stang-, ketting- en springkogels*. Dat waren

loden of ijzeren kogels, die met een ijzeren stang of ketting of met een koperen spiraal met elkaar waren verbonden. Door middel-puntvliedende krachten gedreven konden de laatstgenoemde projectielen vooral aan mensen en tuigage grote schade aanrichten. Hoewel ijzeren draaibassen uit de 16de en 17de eeuw wel in Nederlandse kollekties voorkomen, was er in Nederland tot dusver geen 18de-eeuws kanon van dit type aanwezig.

Aangezien het stuk blijktens de voc-mono-grammen op loop en kamer voor de Amsterdamse Kamer van de Oost-Indische Compagnie is gegoten, is het een interessante aanvulling van de verzameling voc-kanonnen, die reeds in het Rijksmuseum aanwezig was.

Draaibas (3-ponder) afkomstig van het wrak van het V.O.C. schip Hollandia, vergaan 13 juli 1743.

Lang 1050 mm

Kamer lang 250 mm

Kaliber loop 77 mm

Kaliber kamer 35 mm

Merken: op de loop VOC A

onduidelijk proefmerk

op de kamer VOC A

Amsterdams proefmerk

J. BAS KIST